Nr 814

av herr Fälldin m. fl.
om en hushållningsplan för naturresurser.

Utvecklingen, företrädesvis i Europa och Nordamerika, har medfört ett hastigt växande uttag av jordens lagrade naturresurser. Förhållandet illustreras av att förbrukningen av metallmineraler mellan 1905 och 1938 var större än den totala förbrukningen under hela mänskligheten tidigare existens. Under perioden 1938 till 1960 fördubblades denna förbrukning, och mellan 1960 och 1972 fördubblades den igen. Under 1900-talet har vi således haft en förbrukning av metallmineraler som är mer än 7 ggr större än vad som sammanlagt förbruktats under människans existens dessförinnan.

Befolkningsexplosion och ökad per-capita-förbrukning

Den snabba ökningen av vår konsumtion av naturtillgångar har flera orsaker. En viktig orsak är den explosiva befolkningstillväxten. Även med en konstant förbrukning per person skulle således en snabb total konsumtionsökning komma till stånd. Men råvarukonsumtionen och konsumtionsökningen är störst i de områden i världen där befolkningsökningen är långsammast, nämligen i de industrialiserade länderna. Lika betydelsefull som befolkningsökningen är således den snabba ökningen av förbrukningen per person, särskilt i de industrialiserade länderna.

Den ökade råvaruförbrukningen är delvis ett uttryck för en ökad materiell standard. Vad som är särskilt allvarligt är dock att den i allt högre grad beror på att livslängden hos olika varor förkortats. Den s. k. "slit- och slängprincipen" har haft en mycket stor genomslagskraft. Engångsförpackningar på drycker utgör ett exempel på detta, men problemet med den allt kortare livslängden på konsumtionsartiklar är allmän till sin karaktär. Förhållandet kan i många fall betecknas som slöseri med naturresurser som inte medför en motsvarande förbättring av människornas materiella standard. Delvis är det ett resultat av en snabb teknisk utveckling som efter kort tid gör redan existerande mekaniska artiklar föråldrade, delvis drivs det avsiktligt fram av fabrikanter genom modeväxlingar och modellbyten.

Övergången från mer eller mindre naturliga råvaror och produkter som trä, papper, plåt, bomull och ylle, till syntetiska varor som plast och konstfibrer och från tvål och såpa till syntetiska tvättmedel är

exempel på faktorer som har medfört en brant stegrad energiförbrukning i de industrialiserade länderna. I Sverige har vi f. n. en ökning av elenergiförbrukningen på ca 5 % per år, vilket motsvarar en fördubbling av energiförbrukningen vart 14:e år. Elkraftproducenternas centrala driftsledningsprognos pekar på en ökning av elenergiförbrukningen med ca 8 % per år, vilket motsvarar en fördubbling på drygt 9 år. Samtidigt är det uppenbart att vattenkraften inte kommer att kunna svara för något mer betydande energitillskott i framtiden. En annan av våra viktigaste kraftkällor, oljan, anses allmänt inte kunna utnyttjas mer än ytterligare några årtionden. Med nu använda metoder kan inte heller atomkraften i längden möta denna ökande efterfrågan.

Begränsade resurser

Det har framförts olika teorier om hur länge världens lagrade resurser kan förväntas räcka. Varje sådan teori står självfallet på en mycket osäker grund, eftersom det är omöjligt att förutse vilka ytterligare möjligheter till resursförbrukning nya fyndigheter och ny teknik kan ge. Uppenbarligen fordras det dock att våra tillgångar mångfaldigas på ett mycket drastiskt sätt om de skall kunna möta en efterfrågan som tillväxer exponentiellt på det sätt som för närvarande sker. Enligt centerns uppfattning kan det inte vara förenligt med en ansvarsmedveten politik att bygga på förhoppningar och nya tekniska landvinningar av den omfattning som den nuvarande utvecklingen nödvändiggör.

Ekologiska problem

Vår konsumtion av nyttiga tillgångar medför att avfall och föroreningar växer på ungefär samma sätt som resursförbrukningen.

Alla nu kända former av energiproduktion är förenade med allvarliga ekologiska problem. Utbyggnad av vattenkraft medför betydande ingrepp i de områden där kraftverken installeras, varvid inte bara i många fall omistliga skönhetsvärden går till spillo utan även mycket allvarliga rubbningar åstadkommes i den ekologiska balansen. Värmekraftverk, drivna med fossila bränslen, medför stora risker för luftföroreningar och värmespill. Kärnkraftverken producerar stora mängder varmvatten som medför betydande ekologiska rubbningar i recipientvattnet. Riskerna för radioaktiva utsläpp kan inte helt förbises ens med de mest rigorösa säkerhetsåtgärder. Omhändertagandet av det radioaktiva avfallet från kärnkraftverken ställer krav på ytterst avancerade tekniska resurser under århundraden framöver. Bridreaktor kan, om den blir möjlig att ta i bruk, ge oss radikalt ökade energiresurser, men medför samtidigt risker för radiak-katastrofer av en helt annan omfattning än vad som

gäller för dagens lättvattenreaktor. Om ett fredligt utnyttjande av vätekraften blir möjlig i framtiden vet vi för närvarande inte, och därför är det också omöjligt att klart förutsäga vilka ekologiska konsekvenser denna kraftkälla kan medföra. Med en fortsatt exponentiell ökning av energikonsumtionen går det på lång sikt inte heller att bortse från risken för allvarliga klimatförändringar orsakade av värmespill.

Resursförbrukningen avspeglas också i sopproduktionen. I Sverige har den ökat från ca 190 kg/person och år på 1940-talet till ca 470 kg/person och år 1970. Det innebär att det totalt producerades ca 4 miljoner ton sopor i Sverige det året. De ekologiska problem som denna sopproduktion tillsammans med andra former av utsläpp via avlopp, rökgaser etc. medför är ytterst svårartade. Situationen kompliceras av att avfallet innehåller ökande mängder av syntetiska ämnen som är mycket svåra att bryta ned. Det ökade bruket av kemikalier ger också skadeverkningar som är mycket svåra att överblicka. För närvarande uppskattar man antalet beskrivna kemikalier till ca 3 milj., och varje år kommer det fram mängder av nya kemikalier. De ekologiska verkningarna och verkningarna på människan av de kemikalier som på olika vägar sprids i naturen är fortfarande föga kända.

Naturen, vattnet och luften har länge betraktats som en outsinlig tillgång. Effekterna av den snabbt ökande miljöförstöringen har dock visat att så inte är fallet. Mycket omfattande och avancerade reningsprocesser är nödvändiga för att klara av de föroreningsmängder som produceras redan i dag. Det är tveksamt om den tekniska utvecklingen på reningsområdet är i stånd att klara av en fortsatt exponentiell tillväxt av råvaruförbrukning och avfallsproduktion, i synnerhet om avfallsstrukturen samtidigt blir alltmer komplicerad. Enligt centerns uppfattning kommer det att bli nödvändigt att utveckla produktionsprocesser som är mer anpassade till naturens kretslopp och som bygger på återanvändning av material i stället för den nuvarande principen råvaruförbrukning—avfallsproduktion.

Jordbrukets nyckelroll

Jordbruket innehar en nyckelroll för hela mänsklighetens existens. Den explosiva befolkningsökningen ställer snabbt växande krav på livsmedelsproduktionen. Även om det skulle visa sig möjligt att inom relativt kort tid åstadkomma en nedgång i födelsetalen så kommer åldersstrukturen i de folkrikaste länderna att leda till en lång period av fortsatt kraftig folkökning. Kravet på att alla människor skall få en rimlig näringsstandard skärper ytterligare kravet på en bättre fördelning och en ökad totalproduktion av livsmedel.

Samtidigt minskar världens åkerareal, beroende på en kortsynt jord-

brukspolitik i flertalet industriländer, däribland Sverige. Minskningen av åkerarealen beror i vårt land främst på en av ekonomiska och politiska skäl framtvingad nedläggning av jordbruk. Det sätt på vilket tätortsexpansionen sker innebär också att värdefulla åkerjordar tas i anspråk för bebyggelse. I Sverige utgör utvecklingsplanerna för Malmö—Lund—Helsingborgs-regionen det mest påfallande exemplet på detta. Planerna avser att ta i anspråk betydande delar av Sveriges bästa åkerjord för stadsbyggnad.

De ekologiska konsekvenserna på lång sikt av ett omfattande bruk av konstgödsel och biocider i jordbruket och i växande utsträckning också i skogsbruket måste belysas genom en omfattande forskning. Det är nödvändigt att bl. a. genom resistensbiologisk forskning utveckla odlingsmetoder som är bättre anpassade till jordens ekologi.

Enligt centerns uppfattning måste Sverige ta ansvar för de resurser i form av odlingsbar jord som finns i landet. I det fortsatta riksplanearbetet måste därför tillgången till mark för jordbruksdrift ges hög prioritet.

Hushållningsplan för naturresurserna

Frågan om resurshushållningen är främst ett internationellt problem av största vikt. Dess internationella karaktär understryks också av att större delen av jordens befolkning har en allvarlig underkonsumtion.

En global hushållning med naturresurser måste alltså fungera så att u-länderna får möjligheter att utveckla sin materiella standard.

Problemets internationella karaktär får dock inte leda till handlingsförlamning. Sverige bör enligt vår uppfattning vidareutveckla sin roll som föregångsland på miljöområdet genom att försöka skapa en ansvarsfull resursplanering. Som ett första steg i den riktningen föreslår vi tillsättande av en parlamentarisk utredning med uppgift att upprätta en hushållningsplan för naturresurserna. Denna utredning bör bl. a. överväga följande problem.

1. Möjligheterna att hålla förbrukningen av ändliga råvaror på en rimlig nivå.

2. Metoder att förlänga livslängden på förbrukningsartiklar.

3. Utveckling av produktionsprocesser inom industri samt jord- och skogsbruk som står i överensstämmelse med naturens kretslopp.

4. Utvecklingen av metoder att återvinna värdefulla ämnen ur avfall och i övrigt återföra avfallet till naturens kretslopp.

5. Energikonsumtionens utveckling med hänsyn till de ekologiska konsekvenserna.

6. Möjligheterna till ett globalt samarbete om resurshushållningen och -fördelningen.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställer vi

att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer om tillsättande av en arbetsgrupp med uppgift att förbereda arbetet i en parlamentariskt sammansatt utredning med uppgift att utarbeta en hushållningsplan för naturresurser i enlighet med vad som anföres i motionen.

Stockholm den 25 januari 1973

THORBJÖRN FÄLLDIN (c)

JOHANNES ANTONSSON (c)

KARIN SÖDER (c)

NILS G. HANSSON (c)
i Skegrie

GUNNAR LARSSON (c)
i Luttra

TORSTEN BENGTSON (c)
i Jönköping

FRITZ BÖRJESSON (c)
i Glömminge

JAN-IVAN NILSSON (c)
i Tvärålund

ERIC CARLSSON (c)
i Vikmanshyttan

RUNE GUSTAVSSON (c)
i Alvesta

ELVY OLSSON (c)
i Hölö

BERTIL JONASSON (c)

K. L. Beckmans Tryckerier AB • Stockholm